

Bakalářská práce

POROVNÁNÍ UPÍRSKÉ POSTAVY V
ANGLICKÉ LITERATUŘE 19. STOLETÍ

Autor práce: Anna Adamírová

Ročník: čtvrtý

Akademický rok: 2023/2024

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a pouze na základě uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 2. 1. 2023

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Richardu Zikovi, Ph.D. za doporučení vhodné literatury, cenné rady a ochotu při vedení práce.

Obsah

1 Úvod.....	3
2 Upírské téma ve starší tradici.....	4
3 Upír v literatuře.....	7
4 Představení tří vybraných textů.....	12
Upír.....	12
4.1 O autorovi.....	12
4.2 Děj.....	12
Carmilla.....	14
4.3 O autorovi.....	14
4.4 Děj.....	14
Drákula.....	19
4.1 O autorovi.....	19
4.2 Děj.....	19
5 Analýza shod a rozdílů vybraných textů.....	23
Literární kontext.....	23
Historický kontext.....	25
Darwinova evoluční teorie.....	27
Porovnání textů.....	28
5.1 Zvířecí rysy.....	28
5.2 Smrt upírek.....	31
5.3 Vztahy.....	32
5.4 Aristokratická společnost.....	33
5.5 Ostrov doktora Moreaua.....	33
5.6 Sexualita.....	33
5.7 Drákulův čtenářský úspěch.....	34
6 Závěr.....	36
7 Seznam použité literatury.....	37

1 Úvod

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na postavu upíra v literatuře 19. století. Porovnávám tři vybraná díla, poukazuji na rozdíly mezi nimi a to zejména v oblastech, ve kterých se proměňuje postava upíra. Prvním vybraným dílem je Upír od Johna Polidoriho, druhým povídka Carmilla od Sheridan Le Fanu a třetím slavný román Drákula od Abrahama Stokera. Zabývám se tím, jak proměna postavy upíra ovlivňuje čtenářský úspěch knihy nebo tím, jak silně na literaturu 19. století působila tehdejší společnost. Čerpala jsem i z anglicky psaných zdrojů a v této práci jsem autorkou překladů citací.

2 Upířské téma ve starší tradici

Upíři byli součástí lidské společnosti již od dávných dob, zvěsti o jejich přítomnosti byly předávány lidovou slovesností a upíři se tak stali samozřejmou součástí lidového folklóru. V různých zemích se na upíry v průběhu věků pohlíželo různě, ale v základech se popisy těchto nestvůr shodovaly. Obecně se jako upíři označovali ti, kteří přichází ze záhrobí, aby nějakým způsobem ubližovali živým. Zjevovali se jako hmotná bytost, která fyzickým způsobem škodí. „Vlkodlaky, upíry, mory, šamanismus, aj. sblíží fakt, že jsou součástí komplexu představ o duši a smrti.“¹ S tím souvisí i skutečnost, že různé postavy (víly, duchové, démoni, vlkodlaci, upíři) od sebe nebývají v lidových představách striktně odděleny. Předchůdce slova *upír* byl srbský výraz *opir*, který byl poprvé použit v 11. století. Výraz *upír* či *vampýr* se pak začal užívat až v 16. až 19. století.²

Rozebrat kořeny představ o upírech je pro tuto práci podstatné, protože folklorem byly později inspirovány i slavné románové postavy. Třeba upír Drákula je v mnohém inspirován lidovou slovesností, ale v jiných ohledech zase odpovídá moderní představě o upírech. Folklorní upír v sobě například neměl nic aristokratického, ale stejně jako Drákula mohl vstoupit do domu až na pozvání. Stačí ho pozvat jednou, od té doby už může svobodně vcházet, jak se mu zlíbí. „Dům symbolizuje lidskou duši, neboť jej utváříme podle vlastních představ a odráží naše vnitřní prožitky. Zastává v lidském životě zásadní roli, je útočištěm, místem, kde člověk nachází bezpečí. Podle pohanských zvyků předcházela stavbě domu magický rituál s obětí, při kterém se vytvořil ochranný kruh, v němž se dům stavěl. Kruh měl zabránit zlým silám ve vstupu do domu a byl přerušen pouze v místě, kde byla brána či dveře. Přítomnost upíra narušuje primární ochranou funkci domu, proto potřebuje svolení ke vstupu.“³ Folklorní upíři nebyli výrazně bledí, ale působili ve svých rakvích nápadně zdravě, protože jim krev dodávala novou energii, stejně tak neměli výrazné špičáky nebo nebyli výrazně vyzáblí. Upíři také dokázali na dálku zabít svoji oběť pouhým pohledem, upíři v řeckém folkloru zas chodili po domech a volali na obyvatele. Kdo jim na volání odpověděl, zemřel.⁴ Upíři v lidových představách nebyli žádnými svůdci, ale v literatuře tak většinou vykreslení do jisté míry jsou, třeba Carmilla dvořící se Lauře nebo Lord Ruthven a jeho oběti. Dalším příkladem může být,

¹ TĚRA, Michal. MAIELLO, Giuseppe. Vampyrismus v kulturních dějinách Evropy. *Český lid*. [online]. Institute of Ethnology, Czech Academic of Sciences, 2006, vol. 91, no. 4 (2004), s. 341-350. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42640003>. s. 331

² JENIŠOVÁ, Zdeňka. *Postava hraběte Draculy v literatuře a ve filmu*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy. s. 20

³ Tamtéž, s. 26

⁴ POSPÍŠILOVÁ, Magda. *Postava upíra v literatuře do konce 19. století*. Brno, 2016. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. s. 13

že upíři lidové slovesnosti byli připoutáni ke své půdě a nehrozilo, aby opustili svoji vlast. V románu Drákula je tato záležitost vyřešena tím, že si Drákula svoji půdu odveze v bednách s sebou do Anglie. Každopádně vývoj literárních upírů a jeho jednotlivé prvky rozeberu v pozdějších kapitolách detailněji, tímto jsem jen chtěla vysvětlit, proč se zabývám i upíry mimo literaturu.

Konkrétně v našich zemích byli upíři mrtví, kteří přicházejí, aby ohrožovali svoji rodinu a další blízké. Navštěvovali je v noci, kdy vstávali z hrobů a vrhali se na své blízké, kterým vysávali krev. Dotyční následně zemřeli a také se z nich stali upíři. Samozřejmě existovaly i jiné způsoby, jak se stát upírem, například spácháním sebevraždy, předčasnou smrtí nebo exkomunikací. V případě exkomunikace nebyl dotyčný nebožtík pohřben tak, jak si církev žádala. Často se jednalo i o děti, které zemřely předtím, než byly pokřtěny.

Víra v upíry nebyla tak iracionální, jak se dnes naší společnosti může zdát. Mnoho chorob tehdy nebylo objevených a pojmenovaných, jejich příznaky nebyly známé jako příznaky dané nemoci a tak nechybělo mnoho, aby mohly vznikat zvěsti o tom, že na vesnicích řádí upíři, jejichž útoky se na lidech fyzicky projevují. Takových mezi lidmi neznámých chorob bylo víc a většinou se jimi nakazily osoby v jedné rodině, což jen podporovalo představu upíra, který se vrací do své rodiny a postupně napadá všechny členy. Jedním příkladem takové nemoci je tuberkulóza, která byla objevena až v 19. století. I v upířské literatuře byly některé její příznaky popsány jako pocit při napadení upírem. Osoba měla dojem, že jí někdo nebo něco sedí na prsou na plicích a vytlačuje jí z nich všechny kyslík. Poté začal dotyčný slábnout, ztrácel chuť k jídlu, zbledl a zmalátněl, v posledním stádiu nemoci pak začal vykašlávat krev, následovala jistá smrt. Je pochopitelné, že v dobách, kdy nebyla lékařská pomoc ani zdaleka na takové úrovni jako dnes a nevědělo se, že se jedná o typické příznaky určité choroby, bylo velmi přirozené věřit na temné bytosti, které přichází a vysávají vesničanům z těla život.⁵

Zejména lidé na vesnicích se upírů pochopitelně báli, protože věděli, že se blíží, aby jim škodili. Tím pádem proti nim bojovali nejrůznějšími způsoby. „Strach z neznámého a snaha vysvětlit nepochopitelné přispělo k tomu, že v 17. a 18. století byla víra v upíry tak silná, že byla předmětem učených polemik a v mnohých zemích na ni museli reagovat i politici.⁶ Víra v upíry byla mezi lidem opravdu velmi přítomna, protože v polovině 18. století vydala Marie Terezie takzvaný Dekret o upírech, ve kterém zakazuje „otevírání hrobů a zneuctívání těl, neboť jde jen o pověru a klam. Přesto byl ještě v roce 1970 zaznamenán případ lovu upíra.“⁷

⁵ Tamtéž, s. 10

⁶ Tamtéž, s. 66

⁷ Tamtéž, s. 7

Vedle mnoha způsobů obrany panovalo mezi lidmi podobné davové šílenství jako v případě čarodějnic a čarodějnických procesů. Každý člověk, který se něčím jen malinko odchyloval, mohl snadno vzbudit podezření. Strach dav opravdu ovládal a bylo poté poměrně snadné stát se jeho obětí, stejně jako tomu bylo u čarodějnických procesů, které upírské éře předcházely.⁸ Proti upírům se bojovalo mnoha metodami, ale většinou se nejednalo o křesťanské způsoby, spíše o pohanské. Těla domnělých upírů byla exhumována, což je postup, který se s křesťanskou vírou zásadně rozchází. Boj s upíry pomocí křesťanských symbolů se na scénu dostává až v okamžiku, kdy začínají být upíři spojeni s ďáblem. Takovým křesťanským symbolem boje proti nim byl třeba kříž.⁹

Z archeologických nálezů je také patrné, že lidé skutečně některá pohřbená těla vyhrabávali z hrobů a zbavovali vampyrismu. Takovými doklady o likvidaci upírů jsou nestandardním způsobem pohřbená těla, která byla nalezena například i v Praze na Starém Městě. Upírům se proklálo srdce kůlem, pak bylo vytrženo z těla, hlava jim byla oddělena od těla a většinou bylo tělo následně ještě upáleno. V jiných případech se dotčným vložily končetiny pod trup, aby nemohli odejít nebo byli svázáni.¹⁰

„Z Moravy je zaznamenaná pověra, že proti vampýrům pomáhá trojí vhození hlíny do hrobu,“¹¹ což je zvyk, který se v naší kultuře zachoval v rámci pohřbívání dodnes.

⁸ Tamtéž, s. 42

⁹ Tamtéž, s. 7

¹⁰ JENIŠOVÁ, Zdeňka. *Postava hraběte Draculy v literatuře a ve filmu*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy. s. 23

¹¹ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. „Nečistí zemělí“ v posmrtných a pohřebních obřadech českého lidu. *Český lid*. [online]. Institute of Ethnology, Czech Academic of Sciences, 1996, vol. 83, no. 1, s. 21–31. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42639494>, s. 24

3 Upír v literatuře

Jak jsem jim psala v předchozí kapitole, upíři jsou součástí lidské společnosti od jejích počátků, takže jsou na několika místech zmiňováni i ve starozákonní knize Izajáš. „Bude se *tam* setkávat divá sběh s hyenami a běsové budou na sebe pokřikovat. Bude si tam hovět upír a najde si odpočinek.“¹²

Další stvoření sající krev nacházíme i v antické literatuře: „Dále pak nacházíme výraz *strighe*. Další doklady o strigách, opět v souvislosti se sáním krve, nacházíme u mnoha jiných antických autorů, například u Horatia (Epodon V), Marka Annaea Lucana nebo u Propertia (Elegie IV-V), kde se mluví o jejich schopnostech sát lidskou krev.“¹³

První upířskou básní je báseň *Vampýr* od Heinricha Ossenfelderera z poloviny 18. století.¹⁴ Vychází ovšem i další upířská poezie, v polovině 19. století vydává Karel Jaromír Erben básnickou sbírku *Kytice*, kde je upír zmiňován v básni jménem Svatební košile .

Těžko říci, kde se tedy vzaly u literárních upírů jejich aristokratické rysy. Jednou z inspirací mohla být například Alžběta Báthory žijící v 16. století v Čachticích, která podle legend mučila své poddané, pila jejich krev a zároveň se v ní i koupala. Podobné zvěsti kolovaly o takzvané Upíři princezna Eleonore Amalie von Schwarzenberg, která žila v 18. století v Českém Krumlově. „Ta za svého života praktikovala řadu léčebných procedur, jež byly často spojovány s čarodějnictvím.“¹⁵

Upíři pronikají do literatury v 19. století a postupně vznikají čtyři nejzásadnější díla upířské literatury, ve kterých jsou hlavními postavami. První povídkou je *Upír*, jehož autorem je John Polidori a která pojednává o nesmrtelném muži, který vysává krev mladým ženám a vždy unikne spravedlnosti. Dále je důležitým románem *Upír Varney*, kterého napsal James Malcolm Rymer a ve kterém nestvůra navštěvuje mladou ženu. Poté následuje upírka Carmilla (ve stejnojmenné povídce), která se od svých předchůdců v mnohém odlišuje a nejslavnějším dílem je samozřejmě román *Drákula*, jehož autorem je Bram Stoker.

Prvním a zásadním dílem je ovšem již zmíněná povídka *Upír* od Johna Polidoriho, který se sám při psaní také inspiroval dalšími autory. Čerpal třeba z básně Lorda Byrona, který zas četl například Samuela Coleridge a jeho *Píseň o starém námořníkovi*. V této básni se rozebírá

¹² *Bible pro pathfindery*. Praha: Klub Pathfinder, 2009. 1239 s. ISBN 978-80-87287-12-5. Izajáš 34,14, s. 716

¹³ JENIŠOVÁ, Zdeňka. *Postava hraběte Draculy v literatuře a ve filmu*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy. s. 28

¹⁴ POSPÍŠILOVÁ, Magda. *Postava upíra v literatuře do konce 19. století*. Brno, 2016. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. s. 15

¹⁵ JENIŠOVÁ, Zdeňka. *Postava hraběte Draculy v literatuře a ve filmu*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova

problematika prokletí, která je naznačena i v Polidoriho povídce.¹⁶ Polidori pro svého Lorda Ruthvena možná nevyužil jen dílo Lorda Byrona, ale i jeho samotného. Autor Upíra byl totiž jeho lékařem a upířská povídka mohla být vyústěním jejich osobních sporů, což by samozřejmě pohled na literární dílo měnilo.

„Polidoriho příběh byl v podstatě první ‘upířskou povídkou’ čerpající z lidových prvků, ke kterým byly přidány myšlenky, že je upír členem aristokratické společnosti, které se staly jádrem všem pozdějším upířským příběhům.“¹⁷

Každopádně je Polidoriho upír jménem Lord Ruthven vyobrazen jako zákeřný aristokrat, který je zároveň schopen své oběti svést a celkově se jeví svým způsobem jako atraktivní osoba. Jeho šlechtický původ Polidori dodává k folklórní představě o upírech, ze které také čerpá. Z lidových pověr přenáší do svého díla třeba vzhled upíra, kdy je popisována jeho hubená postava a mrtvolný vzhled. Na druhou stranu se ale od pověr Ruthven liší třeba tím, že jsou jeho oběti pouze ženy, zatímco v lidových představách pohlaví kořisti nehrálo roli.

Na toto lze navázat tématem sexuality a tím, jak je v díle (i v dalších dílech) pojímána. Rozhodně je v povídce přítomna mezi Janthou a postavou mladíka Aubreyho, ale zároveň ji lze spatřit i mezi Lordem Ruthvenem a jeho potravou. Také je možné vykládat popisy scén, zejména v pozdějších dílech, kdy se upířovy zuby zanořují do hrdla oběti, jako metafory pro popis pohlavního styku, což je akt, který nebylo zvykem v tehdejší literatuře naplno vyjádřit.

Upír Johna Polidoriho je první upířskou povídkou a proto na dlouhý čas ovlivňuje literaturu o upírech. Ve své době také mohutně rozšiřuje zájem o upíry v tehdejší společnosti. Mnoho autorů nějakým způsobem přejímá ve svých dílech zápletku a motivy z Upíra, jedná se například o Alexandra Dumase nebo Jamese Malcolma Rymera. Pozdější díla, Carmilla a Drákula, se sice stávají slavnějšími, ale bez Polidoriho Upíra by nikdy nezískala potřebný základ. Drákula se v něčem liší, ale v mnohém také navazuje. „Jedním z nejnápadnějších momentů Upíra je, že upír je vítěz a všichni čistí a silní ‘nevinní’ umírají, což se v pozdější literatuře, v Draculovi, mění.“¹⁸ Na druhou stranu se díla shodují třeba v tom, že Jonathan Harker z Drákuly se dá připodobnit k Aubreymu z Upíra. Oba mladí muži totiž postupně zjišťují, co je jejich vyzábělý společník zač.

Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy. s. 30

¹⁶ BERESFORD, Mathew. *From demons to Dracula: the creation of the modern vampire myth* [online]. London: Reaktion Books, 2008. 240 s. ISBN: 978 1 86189 403 8, s. 115

¹⁷ Tamtéž, s. 115. „Polidori’s tale was in essence the first ‘vampire story’, drawing on elements that were present in folklore, to which were added other ideas, such as the vampire being an aristocratic member of society, that would become central to all later vampire stories.“

¹⁸ Tamtéž, s. 119. „One of the most noticeable points in *The Vampyre* is that the vampire is the victor and all the pure and strong ‘innocents’ die, something that is reversed in later literature such as in *Dracula*.“

Významně se odlišuje povídka Carmilla, protože je obohacena o lesbický motiv, který je patrný mezi vypravěčkou příběhu Laurou a její přítelkyní upírkou Carmillou. Sice není nikde v textu zcela explicitně vyjádřen, ale přesto je poměrně zjevný. Carmilla se také zdá ke své oběti citově poutána, což je fakt, který v Polidoriho Upírovi nijak naznačen není. Nejedná se zde zkrátka o jednostrannou přitažlivost, kterou pocítují mladé ženy k Lordu Ruthvenovi.

Také s ní čtenář snadněji soucítí než s Lordem Ruthvenem i než s postavou Hraběte Drákuly, protože je v povídce jasně vyjádřena Carmillina touha po Lauřině lásce, přátelství a blízkosti.¹⁹ Autor mezi nimi vykresluje hlubší pouto, než jaká jsou známá z jiných situací s upíry a jejich oběťmi. „Beze slova mě políbila, ‘Carmillo, jsem si jistá, že jsi byla zamilovaná, že probíhá niterná záležitost.’ ‘Nikoho jsem nemilovala a nikdy milovat nebudu,’ zašeptala, ‘leda tebe.’”²⁰

Opět se, i v Carmille, objevuje prolínání aristokratické postavy upíra s lidovými prvky, v této povídce není ale představám podřízen upírův vzhled, nýbrž popis útočícího upíra v podobě ducha, což je situace popsána při pozorování pohřebního průvodu k uctění mladé ženy, která zemřela. Kupodivu se v textu objevuje i jiný motiv a to motiv znám z pozdějších dob dvacátého století, kdy je upír zobrazován jako imunní třeba vůči kříži. V Carmille se totiž setkává upírka s prodávacem, který ji nabízí amulet účinný proti upírům a Laura i její přítelkyně si jej pořídí, což naopak lidovým představám vůbec neodpovídá. Na začátku románu Drákula se Drákula ožene po Jonathanovi, když vidí, že se řízl, ale pak se dotkne jeho růžence a hned se uklidní.²¹

Autor Carmilly ve svém díle ale skutečně čerpá z lidové víry. „Vždyť upír a to mi věřte, je znám všude, kde žijí lidé. Ve starém Řecku, ve starém Římě, řádil v Německu, ve Francii, v Indii, dokonce i na Krymu! Ba vyskytuje se i v Číně, tak vzdálené od nás, a lidé se ho bojí dodnes. Kráčel ve stopách islandských Berserkrů, peklem zplozených Hunů, Slovanů, Sasů i Maďarů.“²² Podobné shrnutí se vyskytuje právě i v Carmille, protože lidé na upíry skutečně věřili a tato jejich víra je do literatury přenesena.

I román Drákula je také protknut hlubšími motivy, které třeba nejsou na první pohled patrné. Jedním z nich je Luciin pobyt ve Whitby, kdy v noci odejde na útes, sedí na lavičce u kostela a

¹⁹ Tamtéž, s. 119

²⁰ LE FANU, Joseph Sheridan. *Carmilla*. NY: Syracuse University Press, 2013. 196 stran. ISBN 978-0-8156-5204-5., s. 134 „She kissed me silently. ‘I am sure, Carmilla, you have been in love; that there is, at this moment, an affair of the heart going on.’ ‘I have been in love with no one, and never shall,’ she whispered, ‘unless it should be with you.’“

²¹ BERESFORD, Mathew. *From demons to Dracula: the creation of the modern vampire myth* [online]. London: Reaktion Books, 2008. 240 s. ISBN: 978 1 86189 403 8, s. 135

²² STOKER, Bram. *Dracula*. Praha: Argo, 2018. 398 stran. ISBN 978-80-257-2470-5., s. 233

poprvé ji napadá Drákula. To, že ji netvor kousne na posvěcené půdě u kostela, poukazuje na to, že Hrabě představuje ztělesněné zlo.²³

V tomto nejslavnějším upířském románu jsou spojeny moderní prvky se starými a díky Drákulovi upír vstupuje i do žánru moderního hororu. Na Drákulu navazují další upíři tak, jak je známe dnes, z kinematografie i literatury. Toto dílo je tím pádem upířským přechodem do nové éry hororu.

Rozhodující byla ve své době i následná divadelní adaptace Hraběte Drákuly, kdy postava upíra vstoupila v této podobě do podvědomí lidí.

„Způsob prolínání dávných tradic, jako jsou prvky folklórních upírů nebo vliv raných forem démonů (patrný z podobnosti mezi třemi upířkami ženami na Drákulově hradě a dávnými upíry jako jsou Lilith nebo Lamia) s nejmodernější technologií, jako bylo používání těsnopisu, fonografu doktora Sewarda a Van Helsingových krevních transfuzí, umožnil vytvořit něco, co bylo v podstatě propustkou upíra do dvacátého století a jeho opětovným projevem společensky relevantní bytosti.“²⁴ V předchozích upířských dílech se tyto motivy neobjevují.

I v Drákulovi samozřejmě jsou, stejně jako v předešlých upířských dílech, využity folklórní prvky. Opět se ale jedná o něco trochu jiného, než co bylo využito v Carmille nebo Upírovi. V případě Drákuly se jedná o výskyt růžence nebo česneku. Například, když Van Helsing obkládá Lucino okno do pokoje česnekovými květy, protože je mu jasné, že Drákulovi zabráni do okna vejít. Také je v příběhu zmíněna pověra, že upír nesmí vkročit do domu, dokud tam není pozván. Součástí příběhu jsou i ženské upířské postavy, tedy upírky, které jsou pasivními postavami, stejně jako Lucy, která je napadena Drákulou, umírá a pouze nechává muže, aby se ji snažili zachránit nebo za ni položili život. Na rozdíl od ní jedná Jonathanova manželka Mina sama za sebe a hýbe příběhem třeba v momentě, kdy ukazuje Van Helsingovi zápisky svého muže.²⁵

Drákula se sice také prezentuje jako šlechtic, ale rozhodně v sobě má více zvířecích rysů démona než třeba Carmilla. Celkově se v románu objevuje u upírů mnohem více zvířecích prvků než v předchozích upířských textech. Mimo postavu Drákuly je tak popsán jeho služebník Renfield,

²³ BERESFORD, Mathew. *From demons to Dracula: the creation of the modern vampire myth* [online]. London: Reaktion Books, 2008. 240 stran. ISBN: 978 1 86189 403 8, s. 130

²⁴ Tamtéž, s. 133 „The way ancient traditions, such as the folkloric elements of vampires or the influence of the early demon forms (evident in the similarities between the three vampire women at Castle Dracula and the ancient vampires such as Lilith or the Lamia) were intertwined with cutting edge technology, such as the use of shorthand, Dr Seward’s phonograph and Van Helsing’s blood transfusions, allowed for the creation of what was in essence the vampire’s passport into the twentieth century and its manifestation once again as a socially relevant being.“

²⁵ POSPÍŠILOVÁ, Magda. *Postava upíra v literatuře do konce 19. století*. Brno, 2016. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. s. 43, 44

který se vrhá na zem a pije krev kapající na zem nebo Drákulovy upírky, které se shluknou kolem ukradeného dítěte v pytli jako smečka zvířat.

4 Představení tří vybraných textů

Upír

4.1 O autorovi

John William Polidori se narodil koncem osmnáctého století v Londýně, v průběhu života se stal spisovatelem. Byl také osobním lékařem Lorda Byrona, kterého doprovázel na jeho toulkách po Evropě. Právě o Lordu Byronovi se traduje, že byl inspirací pro Polidoriho dílo – povídku *Upír*, která se stala první upířskou povídkou. Polidori umírá za nejasných okolností v roce 1821, ve věku dvaceti pěti let.²⁶

4.2 Děj

V londýnské společnosti se objevuje muž, který má navzdory své zvláštní povaze úspěch u dam. Působí velmi nezúčastněně a odtažitě, takže se málokterá může pyšnit tím, že by u něj měla úspěch.

Ve stejnou dobu do Londýna přijíždí mládenec šlechtického původu jménem Aubrey. Rovněž je obletován ženami, protože má vedle jmění, které zdědil, i mládí a šarm. Mnoho londýnských matek by za něj rádo provdalo své dcery. Na jedné společenské akci se setkává s mužem, kterého jsme již zmínili. Ti dva se seznámí a domluví, že spolu podniknou dalekou cestu. Neznámý si říká Lord Ruthven. Aubrey z něj má nevysvětlitelný zvláštní pocit, což ho ale od společné akce neodradí.

Cestují spolu do Říma a pak do Řecka. Ruthven cestou úspěšně i neúspěšně sází. Aubrey mu začíná být čím dál tím podezřelejší. Zároveň ho i jeho přátelé varují, aby mu raději šel z cesty, protože je jakýmsi způsobem zapleten s ďáblem. Aubrey však vytrvá, protože ho hodlá podrobit nenápadnému zkoumání. Také mu zhatí vztah s jednou dívkou, na kterou má neblahý vliv.

Rozdělí se, když Aubrey odjíždí do Říma provádět vykopávky. Přitom se zamiluje do řecké dívky Janthy. Ona se zřejmě zamiluje do něj a tráví spolu mnoho času. Janthe mimo jiné vypráví i o upírech, kteří podle ní skutečně existují. Jak upíry čím dál tím více popisuje, začínají Aubrey mu někoho připomínat.. Jednou večer jde na vykopávky a všichni na něj naléhají, ať se hlavně nevrací zpátky v noci přes les. Bere jejich rady na vědomí, ale nedopatřením se stejně v noci přes les vrací. Po cestě domů ho zastihne bouře a útočiště nachází v jakési chatrči, ze které jsou slyšet ženské výkřiky. Setkává se tam s kýmisi neznámým, krátce spolu zápasí, cizinec zmizí a Aubrey nachází na zemi svoji milenkou Janthe mrtvou.

Tento děsuplný zážitek jím otřese a nalomí jeho psychické (i fyzické) zdraví. V tu chvíli za

²⁶ Přispěvatelé Wikipedie (2008). *John Polidori*. [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=John_Polidori&oldid=23200314. [citováno 2023-12-1]

ním přijíždí Ruthven s laskavým úmyslem se o něj postarat, což také udělá. Aubrey ho jen občas přistihne, jak na něj zírá s podivným výrazem. Postupně se zotaví i z horeček a dojde k názoru, že nejlepší bude změnit místo svého pobytu.

Vydají se tedy společně s Ruthvenem pryč, jenže po cestě je dostihnou lupiči, protože nedbali na různá varování místních, aby si dali pozor. Ruthven je jedním lupičem zasažen a nakonec umírá. Před smrtí ještě prosí Aubreyho, aby mu splnil jediné přání. Ten se mu snaží vyhovět a samozřejmě souhlasí. Ruthven ho zapřísáhne, že nesmí nikomu v Londýně prozradit nic o jeho smrti. Ten to slíbí a jede i s Ruthvenovými věcmi zpátky. Náhodou v nich objeví stejnou dýku, jakou našel i v chatrči vedle mrtvé Janthy. Napadá ho tedy, že by možná mohla existovat jistá spojitost.

Lupiči mezitím umístí Ruthvenovo tělo na skálu, jak si to před smrtí přál, a když ho přijdou zkontrolovat, zjišťují, že tělo je pryč.

Aubrey se vrací domů za svojí milovanou sestrou, která bude brzy plnoletá a tudíž uvedena do společnosti. Doprovází ji na ples, pozoruje z kouta a vtom mu kdosi pošeptá do ucha, aby pamatoval na přísahu. Aubreyho málem skolí mrtvice, když se otočí a zjistí, že mu za zády stojí Lord Ruthven. Téměř přijde o rozum a začne mít skutečný strach o svoji sestru, protože mu postupně dochází, že smrt Janthy, Ruthvenova zjevná nesmrtelnost a upírské pověry mohou mít určitou souvislost.

Aubrey, který je vázán přísahou, neví, co má dělat a zavře se doma. Jindy se naopak snaží chodit do společnosti, aby hlídal svoji sestru, ale ta ho jemně poprosí, aby zůstal doma, když mu lidé zjevně nedělají dobře. Dokonce je povolán doktor, aby na něj dával pozor. Aubrey zjišťuje, že jeho sestra se vídá s Ruthvenem a prosí ji, aby to nedělala.

Sestra za ním za čas přichází, a protože se stav jejího bratra zdá lepší, svěřuje se mu, že se bude vdávat. Aubrey s nevýslovnou hrůzou a vztekem zjišťuje, že za Lorda Ruthvena. Přestane se ovládat, z čehož ostatní vyvodí, že se definitivně zbláznil. Snaží se na poslední chvíli zabránit svatbě, ale marně.

Ruthven má z jeho špatného stavu radost a říká mu, že nemá žádný smysl nějak svatbě bránit, protože Aubreyho sestra už je stejně v jeho moci. Aubreyemu z vypětí praskne céva a umírá. Chvíli před smrtí stihne říct sloužícím v domě pravdu, ti se vydávají za jeho sestrou, ale už je pozdě, protože upír svoji oběť vysál a zmizel.

Carmilla

4.3 O autorovi

Joseph Sheridan Le Fanu se narodil v Irsku, v roce 1814. Byl spisovatelem, psal prózu i poezii. Působil jako novinář v několika dublinských plátcích. Tvořil ale i svá vlastní díla, v nichž se zabýval strašidelnými tématy. Stal se jedním ze zakladatelů hororového a detektivního žánru. Mezi jeho díla patří kromě *Carmilly*, i historický román *Krčma u kohouta a kotvy*, nebo například sbírka *V temném zrcadle*. Zemřel roku 1873.²⁷

4.4 Děj

Příběh je psán v první osobě a vypravěčkou je devatenáctiletá dívka Laura, která žije se svým otcem na odlehlém hradě ve Štýrsku. Žije osaměle, pouze s dvěma guvernankami a služebnictvem. Ze začátku si ve svém vyprávění Laura často stěžuje na to, jak těžké je pro ni žít v takovém odloučení od společnosti a vrstevníků.

Zmiňuje zážitek, který se jí stal, když byla jako malé dítě sama ve svém pokoji a probudila se ze spánku. „...Spatřila jsem vážnou, ale velmi krásnou tvář, která na mě hleděla z boku postele. Patřila mladé dámě, klečící s rukama pod přehozem na posteli. Podívala jsem se na ni s potěšeným údivem a přestala fňukat.“²⁸ Žena se na Lauru usměje, což ji upokojí a tak opět usne. Probudí ji až pocit, že se jí někdo něčím zanořuje do krku a začne ječet. To vyděsí i neznámou ženu, která se honem sesune pod postel a pak zmizí z pokoje. K Lauře vběhnou další obyvatelé domu a postupně ji uklidní, že se jí něco zdálo, i když děvče si je v hloubi duše jisté, že nezdálo a stále se bojí.

Příběh se vrací zpět do současnosti, kdy jednou večer přichází Lauře a jejímu otci dopis od sprátceného generála. Dozvídají se v něm, že jeho neteř nečekaně zemřela. Psaní vyznívá poněkud nejasně a generál v něm navíc hovoří o jakémsi monstře, které hodlá vystopovat. Oba příjemci jsou zmatení a nešťastní. Laura se totiž velmi těšila, že generálova neteř přijede na návštěvu a bude jí na samotě dělat společnost. Večer je potemnělý a otec s dcerou cítí ve vzduchu něco neblahého: “‘Dnes večer mě popadla jedna z mých sklíčených nálad,’ řekl po chvíli ticha otec a ocitoval Shakespeara, kterého nám v rámci udržování angličtiny četl nahlas, ‘vyčerpává mě to, vy říkáte, že

²⁷ Příspěvatelé Wikipedie (2008). *Joseph Sheridan Le Fanu*. [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Joseph_Sheridan_Le_Fanu&oldid=21968564. [citováno 2023-12-1]

²⁸ LE FANU, Joseph Sheridan. *Carmilla*. NY: Syracuse University Press, 2013. 196 stran. ISBN 978-0-8156-5204-5, s. 7 „...I saw a solemn, but very pretty face looking at me from the side of the bed. It was that of a young lady, who was kneeling, with her hands under the coverlet. I looked at her with a kind of pleased wonder, and ceased whimpering.“

to vyčerpává vás; ale jak jsem pochopil – přišel jsem k tomu.”²⁹

V tu ránu po cestě divoče přijíždí kočár, z něhož vystupuje jakási dáma a s ní slečna, která působí jako bez života. Záhy vychází najevo, že se jedná se o matku s dcerou. Matka se překotně omlouvá, že musí odjet na jakousi cestu, ale její dcera není v dobrém zdravotním stavu, aby ji vzala s sebou. Prosí Lauřina otce, jestli by u něj dívka nemohla zůstat. Ten svolí, žena odjede a dívka je odvedena dovnitř sídla.

Navštíví ji lékař a při odchodu dovolí Lauře, aby se na ni šla podívat. Laura vejde do místnosti a při pohledu na neznámou se vyděsí, protože ji zná. Je to ta žena, o které se jí kdysi zdálo. Pár strašidelných vteřin se nemůže Laura ani pohnout a žena v posteli na ni upírá lačný pohled. Poté ale neznámá jménem Carmilla promluví a vytrhne ji z transu. Vysloví se, že jí chybí blízký vztah a že se z nich dvou určitě stanou přítelkyně... Je tmavovlasá a nápadně krásná. Dokonce říká, že i jí se o Lauře kdysi zdálo. Carmilla byla tehdy dítětem a ležela na posteli vedle Laury, dokud Laura nezačala ječet a Carmilla se nelekla a honem nezmizela. I Lauře se Carmilla líbí a skoro na svůj počáteční děs zapomíná. Obě mezi sebou okamžitě pociťují nevysvětlitelné pouto. Jediný háček je v tom, že Carmilla o sobě Lauře nechce prozradit nic osobního, protože je vázána slibem mlčenlivosti, který dala své matce.

Jejich vztah je důvěrný a většinou poklidný. Jen občas Carmilla podléhá takovým zvláštním stavům, kdy se zdá, že Lauře zcela propadá, líbá ji a objímá. „ ‘Jsi moje, budeš moje, ty a já jsme jedna navěky.’”³⁰ Lauru její nevypočitatelné nálady samozřejmě znepokojují, ale rozhodně k ní není netečná.

Navíc má záhadná dívka pár zvláštních zvyků, například jí nikdo nikdy nevidí jíst a dolů mezi ostatní neschází před polednem.

Brzy začnou v sousedství za zvláštních příznaků jakési neznámé nemoci umírat mladé ženy. Všechny popisují, že je nejprve navštívil duch, který jim zaútočil na krk a poté se jejich stav rapidně zhoršil. Na hrad přichází kočovný prodejce a nabízí dívkám amulety na ochranu před upírem, který údajně brousí po okolí. Zadívá se nahoru na Carmillu a upozorňuje na její ostré zuby, což ji velmi popudí.

Laury otec se probírá starými obrázky a náhodou objeví podobiznu jisté hraběnky – Mircally Karnsteinové – ze 17. století, která vypadá naprosto přesně jako vedle něj sedící Carmilla. Carmillu ovšem objev nijak nerozruší a vysvětluje, že pochází z rodu Karnsteinů. Také naznačí otci, že by se

²⁹ Tamtéž, s. 8 “‘I have got into one of my moping moods tonight,’ said my father, after a silence, and quoting Shakespeare, whom, by way of keeping up our English, he used to read aloud, he said: ‘In truth I know not why I am so sad. It wearies me: you say it wearies you; But how I got it—came by it.’”

³⁰ Tamtéž s. 30. „ ‘You are mine, you shall be mine, you and I are one for ever.’”

ráda vydala za svoji matkou, od které dosud nedostala žádnou zprávu. Laura i otec ji však nápad vymluví. Carmilla se jde projít s Laurou ven a opět dostane jeden ze svých záchvatů slabosti, kdy omdlévá a chce po ni lásku až za hrob. Pak se trochu zklidní, vrátí se dovnitř a Laura ji doprovází do postele. Ukládá se ke spánku, ale je tak vyčerpaná, že nemá sílu jako obvykle vstát a jít zamknout dveře. (Tento zvyk odůvodňuje tím, že do jejich domu kdysi vnikli lupiči a někoho ze služebnictva zavraždili. Také je zvyklá před spaním letmo prohledat svůj pokoj, jestli se v něm někdo neukrývá.)

Laura si jde také lehnout a tu noc se jí poprvé zdá sen, čímž začíná její dlouhé utrpení. Kdosi ji napadne v posteli. Napřed je to kočka, poté žena, která ji kousne do hrdla, Laura se s křikem probudí a do rána strachy neusne. Druhý den i Carmilla tvrdí, že se v noci bála, ale zachránil ji talisman od kočovného prodejce. Tak i Laura vytáhne ten svůj a od té doby spí tvrdě a dlouho, přesto jí ale od té doby celé dny trápí podivná malátnost. Její stav se zhoršuje, sužují ji pocity chladu a zlé sny, které si nepamatuje. Několik týdnů ji trápí znepokojivé horečnaté pocity, smysly má otupělé.

Ve tmě slyší hlasy a jednou v noci spatří stát u své postele Carmillu s noční košilí zepředu špinavou od krve. Laura se lekne, že byla její přítelkyně zavražděna a zburcuje celý dům. Všichni se pokouší vniknout do Carmillina pokoje, jenže ona neodpovídá a zjistí se, že je pryč, ačkoli byl pokoj zamčený zevnitř. Marně ji hledají až do druhého dne, kdy se náhle objeví v jednom z pokojů. Laura má velkou radost, objímá ji a líbá a Carmilla na všechny její dotazy odpovídá, že sama neví, jak se do místnosti dostala. Lauřin otec se jí ptá, jestli náhodou nebyla někdy náměsíčná a Carmilla odpovídá, že jako malá vlastně ano, čímž se záhada vysvětluje.

Přichází lékař a chce po Lauře, aby ukázala, kde se jí zanořily do krku ty ostré jehly a jestli místo stále ještě bolí. Doktor krk kontroluje a zjišťuje, že je zranění stále ještě viditelné. Dává jí naději na uzdravení v případě, že budou přesně dodrženy jeho pokyny. V první řadě nesmí zůstat ani na okamžik sama. Doktor odchází a Laura se obrací na svého otce, ten jí ale nechce prozradit, co si lékař o její nemoci myslí.

Laura doprovází svého otce na projížďce za knězem, který žije nedaleko zříceniny hradu Karnstein. Cestou potkají již zmiňovaného generála, který si přisedá do jejich kočáru. Je stížen žalem kvůli své zesulé neteři. Začne vysvětlovat, že padla za oběť něčemu d'ábelskému a po chvíli přemlouvání vypráví Lauře a jejímu otci neuvěřitelný příběh.

Jistý hrabě pozval generála a jeho neteř na zámek, kde byly pořádány slavnosti. Součástí byl také aristokratický ples v maskách. Generál postává v sále a všimá si, že jeho neteř pozoruje jakási mladá dáma v doprovodu honosně oblečené starší ženy. Ta se ke generálovi přitočí a z rozhovoru vyplyne, že ho odněkud zná. On netuší, s kým má tu čest. Mezitím se generálova neteř a dcera téhle

dámy také dávají do řeči. Velmi rychle se z nich stávají přítelkyně a neznámá si sundává masku. Její matka si ji před generálem sundat odmítne.

Do jejich debaty vstupuje muž v černém a vyruší je. Odvádí dámu pryč a ta se po chvíli vrací s tím, že musí rychle odjet na nebezpečnou cestu, jenže její dcera na to není se svým nalomeným zdravím připravena. Takže zčásti uprosí a zčásti donutí generála, aby si vzal její dceru k sobě, což udělá velkou radost jeho neteři. Je totiž jasné, že už teď jsou s Millarcou přítelkyně. Matka slibuje, že se pro ni za čas vrátí a odjíždí.

Millarca se ukazuje jako velmi zábavná a okouzlující přítelkyně, pouze se jim nad ránem na plese na chvíli ztratí, vzápětí ji ale zase objeví a zůstává bydlet s generálem a mladou slečnou. Stěžuje si na malátnost a jen zřídka opouští svůj pokoj. I generálova neteř se přestává cítit ve své kůži. Má pocit, že ji někdo chodí v noci navštěvovat. Stěžuje si na ostrou bolest na krku, pocity škrcení a následné bezvědomí.

V tomto bodě generál svůj příběh přerušuje a Lauře začíná být podezřelé, jak moc povědomé jí je podivné chování Millarcy.

Mezitím vystupují z kočáru u zříceniny, kde se nachází kaple a také hrobky starého rodu Karnsteinů, který vymřel minimálně před sto lety. U zříceniny nachází dřevorubce a hovoří s ním o tom, proč je blízká vesnice opuštěná. Muž vysvětluje, že byla terčem návratu revenantů (duchů) a také tam prý obcházel upír. Jednou jel kolem šlechtic pocházející z Moravy a nabídl vesnici pomoc. Počkal, až v noci upír vyleze z hrobu a odejde vysávat vesničany, mezitím mu schoval šaty a ukryl je na věži. Upír se vrátil a lezl za vesničanem nahoru, ten mu rozsekl hlavu sekyrou a poté mu ji uřízl. Poté měl odstranit hrobku kněžny Mircally, jenže nikdo neví, kde stojí a co se stalo s jejím tělem.

Generál naváže ve vyprávění – jeho neteři je čím dál tím hůř. Je povolán lékař, který tvrdí, že je možné, že jeho neteř po nocích navštěvuje upír. Generál teorii v zoufalství uvěří a uchýlí se ke krajnímu řešení, protože vidí, že jeho drahé už moc času nezbývá. Doktor mu poradí, aby se schoval v šatně v pokoji neteře a pozoroval ji celou noc. Skutečně se po půlnoci objeví přízrak, který se vrhne na hrdlo dívky. Tím přízrakem samozřejmě není nikdo jiný než Millarca. Generál se vzpamatuje a napadne ji. Ona se mu ale vysmekne a prchne. Bohužel už je pozdě a dívka umírá, čímž generál smutně zakončuje svůj proslov.

Laura, její otec a generál stojí v ruinách, když v tom k nim přichází jedna guvernanta z hradu v doprovodu Carmilly. Starý generál se vyděsí a vrhne na Carmillu, protože ji poznává a všem dochází, že Carmilla je zároveň i Millarcou. Ta se mu vytrhne a je pryč.

Přichází baron Vordenburg, který je potomkem lovce upírů a sám se v upírech vyzná, a po chvíli společně najdou Carmillin ztracený náhrobek. Vrací se zpátky domů, Lauru přes noc hlídají a

té je bez Carmillyny přítomnosti konečně lépe.

Následujícího dne je otevřena hrobka Mircally Karnsteinové a v ní se skutečně nachází Carmillina velmi živoucí mrtvola. Uříznou ji hlavu a tím učiní definitivní konec upířskému řádění.

Laura se v průběhu let postupně vzpamatovává ze šoku, ale stále není schopna na Carmillu zapomenout. „Dlouho trvalo, než se zmírnil děs z posledních událostí; a doteď se mi Carmilly obrazy v paměti protichůdně střídají – někdy je to hravá, malátná, krásná dívka; jindy zmítající se zrůda, kterou jsem viděla v rozbořeném kostele a často se mi stávalo, že jsem v zasnění zaslechla Carmillin lehký krok ve dveřích salónu.“³¹

³¹ Tamtéž, s. 189. „It was long before the terror of recent events subsided; and to this hour the image of Carmilla returns to memory with ambiguous alternations - sometimes the playful, languid, beautiful girl; sometimes the writhing fiend I saw in the ruined church; and often from a reverie I have started, fancying I heard the light step of Carmilla at the drawing room door.“

Drákula

4.1 O autorovi

Autor románu Hrabě Drákula Abraham Stoker se narodil v roce 1847 v Dublinu. Velkou část dětství strávil na lůžku, na které byl upoután nemocí, již ovšem ve svých osmi letech zázračně překonal. I tak tato zkušenost s chorobou jeho pozdější dílo ovlivnila. V mládí začal studovat na univerzitě v Dublinu přírodní vědy, ale i filosofii a historii. Navíc se věnoval i sportům. Po vzoru svého otce začal pracovat jako úředník na dublinském hradě, ale postupně se začal zajímat i o divadlo a stal se divadelním kritikem, přičemž se u té příležitosti spřátelil s hercem Henrym Irvnigem. Právě spolupráce s divadlem Lyceum Theatre, kde Irvnig hrál, umožnila Stokerovi více se věnovat snu stát se spisovatelem. Dokonce existuje teorie, podle které je hrabě Drákula inspirován postavou herce Irvinga. „Debata nad tím bude možná pokračovat dál, ale stejně jako bylo mnoho motivů v Drákulovi postaveno na událostech, zkušenostech a lidech ze života, je i tato domněnka dost dobře možná.“³²

V devadesátých letech trávil Stoker dovolenou v anglickém Whitby, kde začal rozvíjet své nápady na upírský román, vedle toho ale navíc provedl i pečlivý výzkum problematiky. Například se setkal s budapeštským profesorem Armeniem Vámbérym, se kterým rozsáhle hovořil o podstatě vampyrismu či okultismu. Navíc spolu probírali i Vámbéryho příběhy z cest po východní Evropě, které také byly inspirací pro román.³³

4.2 Děj

Děj začíná deníkovým zápisem muže jménem Jonathan Harker, který odjíždí do Sedmihradska, kam je poslán podnikem, kde pracuje. V horách na něj čeká na svém hradě jistý Hrabě Drákula. Jak se k němu Jonathan blíží, vesničané ho zdržují a před Drákulou varují, což ho zneklidní, ale neví, co si má o varování myslet.. Přesto s jistými rozpaky (je anglikán..) od tamní ženy přijímá růženec, který ho má ochránit. Bohužel jsou jeho pracovní povinnosti neodkladné a tak se nechává hrabětem vyzvednout a odvézt na jeho sídlo.

Začíná jejich podivné soužití. Drákula chce v Londýně koupit dům a Jonathan mu vždy celou noc vypráví o tom, jak to v Anglii funguje. Jeho hostitel mu připadá podivný a vyděsí ho, když si postupně uvědomí, že jsou spolu na izolovaném hradě úplně sami. Dále je zvláštní, že

³² BERESFORD, Mathew. *From demons to Dracula: the creation of the modern vampire myth* [online]. London: Reaktion Books, 2008. 240 stran. ISBN: 978 1 86189 403 8., s. 132, „The debate on this will perhaps go on for some time, but as many of the ideas for Dracula were based on real-life events, experiences and people, this suggestion is highly plausible.“

³³ Tamtéž, s. 133, 134

Jonathan Drákulu nikdy nevidí jíst a ani se nevidají za denního světla. Drákula také vypadá hrůzostrašně, v Jonathanovi vzbuzuje odpor a navíc si velmi dobře všímá jeho nezvykle ostrých zubů a toho, jak ho hrabě pozoruje. Jednou je Jonathan náhodou svědkem toho, jak se Drákula odebírá z hradu oknem a zvenku schází po hradní zdi.

Také má Jonathan zakázáno vcházet do jiných částí hradu, než jaké obývá. Jenže protože začíná mít strach, zákaz poruší, aby zjistil, jestli se z hradu dá nějak odejít. Jednou v noci takhle usne v jednom z odlehlých salonů a zjistí, že v sídle přeci jen nejsou s Drákulou sami. Jsou tam s nimi tři krásné, ale děsivé ženy, které Jonathana obklíčí a lační po jeho krvi! Jedna z žen se mu už už natahuje po krku a Jonathan si myslí, že je po všem. Na poslední chvíli se objeví hrabě a upírky se stáhnou, protože je k tomu přinutí s tím, že na Jonathana ještě nemají právo.

Od té chvíle je Jonathanovi jasné, že jeho šance na návrat domů nejsou velké. Se vzrůstajícím děsem roste i jeho odvaha a tak se přes den vydává na další obhlídky hradu. Jednou se mu povede dostat do dalších částí a v jedné nachází hraběte, jak spí na hlíně ve velké bedně. S nechutí zjišťuje, že hrabě se zřejmě živí krví a že je právě po jídle.

Po tomto zjištění samozřejmě Jonathan touží po úniku ještě víc, jeho pokusy ale hrabě snadno potlačuje. „Když jsem se ještě jednou ohlédl, spatřil jsem hraběte Drákulu, jak mi posílá rukou polibek. V očích mu zářil rudý plamínek triumfu a na rtech mu pohrával úšklebek, na který by mohl být hrdý sám Jidáš v pekle.“³⁴

Jonathan Drákulu přes den navštěvuje v jeho pokoji a dokonce se ho jednou pokusí zabít, což se mu nepodaří. Je mu jasné, že Drákula ho v nejbližší době předhodí svým upírkám. Jonathanův deník končí ve chvíli, kdy se jde podniknout poslední zoufalý pokus o útěk..

Příběh pokračuje korespondencí mezi Jonathanovou snoubenkou Minou a její přítelkyní Lucy. Dopisy jsou bezstarostné, Lucy popisuje své zážitky s nápadníky, které odmítá a píše i o své chystané svatbě. Přijímá totiž nabídku k sňatku od Arthura Holmwooda, kterého miluje. Mina si začíná dělat starosti o svého Jonathana, který se jí už řadu týdnů vůbec neozval a sama jede Lucy navštívit do Whitby, kde její přítelkyně právě pobývá.

V tu dobu přijíždí do tamního přístavu loď bez posádky s mrtvým kapitánem přivázaným ke kormidlu. Na palubě jsou nalezeny pouze bedny s hlínou.. Kapitán lodi má u sebe deník, ve kterém je popsáno, jak postupně záhadně mizeli členové jeho posádky a jak byl vždycky v noci spatřen na palubě hubený neznámý muž. Místní jsou ze situace zmateni a vyděšeni.

Jedním z mužů, kterého Lucy odmítla, je doktor John Seward, který vede psychiatrickou léčebnu. Ve svém deníku popisuje znepokojivé chování jednoho z pacientů Renfielda, který pojídá zvířata, a když jednou lékaře poraní, chlemtá ze země jeho krev. (Později vychází najevo, že je

³⁴ STOKER, Bram. *Dracula*. Překlad Tomáš Korbař. Praha: Argo, 2018. 398 stran. ISBN 978-80-257-2470-5., s. 54

Drákulovým služebníkem.)

Mina je s Lucy ve Whitby a Lucy trpí náměsíčností. Jednou v noci ji Mina následuje až na útes, kde zdálky vidí, jak sedí na lavičce se zakloněnou hlavou a kdosi se k ní zezadu sklání. Mina se za ní rozběhne a neznámá postava zmizí. Mina Lucy starostlivě odvádí dovnitř a všimá si přitom, že má vedle sebe na krku dvě ranky, jako by se poranila o špendlík.

Od té doby se začne Luciin zdravotní stav výrazně zhoršovat. Je bledá a malátná, ráno se budí s pocitem, že si v noci vůbec neodpočinula a zkrátka působí, že z ní rychle vyprchává všechen život.

Mina musí odjet za Jonathanem, který leží v jakési nemocnici a na nic si nepamatuje. Působí, že se vzpamatovává z nějakého otřesného zážitku, který odneslo i jeho fyzické zdraví. Má u sebe deník, kde jsou jeho zážitky zaznamenány, ale prosí Minu, aby ho nečetla, protože se nechce k prožitým hrůzám vracet. Jonathan s Minou se berou a Jonathan se uzdravuje.

Lucy je víc a víc zle, takže se za ní vypravuje její snoubenec i její nápadníci. Doktor Seward kvůli jejímu podivnému stavu přivolává z Amsterodamu svého přítele doktora Van Helsinga. Ten se zděsí, když Lucy vidí a jako první vypadá, že tuší, co se s ní děje. Několikrát ji mladí muži i Van Helsing poskytnou krevní transfuzi, po které se jí viditelně uleví, ale ráno pokaždé zas vypadá, že už jí mnoho času nezbyvá. Občas je v noci za oknem viděn velký netopýr, jak se dobývá dovnitř. Přes veškeré snahy a bdění ostatních u její postele, Lucy umírá. Jejího snoubence její smrt hluboce zarmoutí.

Van Helsing ovšem naznačuje, že její smrtí nic nekončí.. Po okolí se brzy začnou šířit zvěsti o tom, že místní děti někam mizí s jakousi ženou, které říkají Krvavá dáma, což dospělí považují za kolektivní výmysl. „Celá záležitost má ovšem i svou vážnou stránku, protože některé děti, vlastně všechny, které se v noci ztratily, mají na krku drobná škrábnutí nebo ranky. Tato zranění vypadají, jako by je způsobila krysa nebo malý pes, a i když sama o sobě nejsou nijak závažná, přece jako by nasvědčovala tomu, že zvíře – ať už jakékoli - , které je způsobilo, má nějaký vlastní systém či metodu.“³⁵ Van Helsing se rozhodne vysvětlit ostatním svoji zdánlivě fantastickou teorií, která ale dává v jejich situaci dokonalý smysl. Vysvětluje, že Lucy byla kousnuta upírem, který jí po nocích přicházel pít krev a když zemřela, sama se proměnila ve stejnou nestvůru.

Zdrcení muži mu nevěří a tak je bere s sebou v noci na hřbitov, kde byla Lucy pohřbena. Skutečně ji vidí, jak vychází z hrobu tak jiná, než za svého života. Sice vypadá stejně, ale vzhled je jediný, co si zachovala. Za chvíli se vrací zpátky na hřbitov s dítětem, které ukradla a které zjevně plánuje vysát. Van Helsing s ostatními ji zastoupí cestu a ona se na ně zuřivě vrhá s d'ábelským leskem v očích. Ubrání se jí a tak zalézá zpátky do hrobu. Další den ji přijdou zabít, uříznou ji hlavu a nacpou ústa česnekem, čímž upírku sprovodí ze světa a Luciina duše konečně nalezne pokoj.

³⁵ Tamtéž, s. 174

Mina s Jonathanem se přidávají se svými vzpomínkami, které velmi pomáhají Van Helsingovi, protože je rozhodnut zneškodnit i samotného hraběte Drákulu. Luciini nápadníci, Mina, Jonathan, Van Helsing a Arthur systematicky likvidují všechny bedny s hlínou, které si Drákula rozmístil po úkrytech v Londýně. Párkrát se s ním setkají, ale pokaždé vyvážnou. Nakonec je hrabě zahánán do úzkých a dává se na útěk.

Mezitím ještě stihne napadnout Minu, kterou se taky snaží proměnit v upíra. Povede se mu ji kousnout, takže začíná hra o čas, ve které hlavní hrdinové stíhají Drákulu a snaží se ho zabít dřív, než Mina umře a také se promění. Nakonec se za ním vydávají do Transylvánie, kde ho na poslední chvíli při západu slunce objeví v bedně, ve které je vezen na hrad. Zabijí ho dýkou (dvěma dýkami) a Mina je zachráněna. Bohužel při závěrečném střetu umírá jeden z Luciiných ctitelů, Guincey Morris.

5 Analýza shod a rozdílů vybraných textů

Literární kontext

Pro větší srozumitelnost analýzy textů nyní uvedu, jak je definován román či povídka a jaké literární směry vládly literatuře 19. století. I v přehledu literatury 19. století lze totiž nalézt odpovědi na otázky, jak se mění postava upíra, která je také, jako všechno, podřízena atmosféře doby.

Pro přehlednost ještě jednou uvedu roky, kdy byla tři rozebíraná díla vydána, což pomůže jejich zařaditelnosti do literárního i historického kontextu. Upír vychází v roce 1816, Carmilla v roce 1872 a Drákula v roce 1897.

Všechna tři rozebíraná díla jsou díla epického žánru, jedná se o texty psané prózou. „Próza tíhne k vyprávění, často směřuje k věcnosti a střízlivosti a k objektivnímu zachycení skutečnosti.“³⁶

V druhé kapitole této práce jsem zmiňovala i důležitost lidové slovesnosti pro pozdější upířskou literaturu. Lidová slovesnost vznikla v dobách, kdy ještě neexistovalo písemné zaznamenávání, což ovšem neznamená, že by s nástupem písma zanikla, naopak ve společnosti existuje dodnes, třeba v podobě vyprávění ze života nebo anekdot.³⁷

Zásadní pro následující upířský rozbor je i přehled slohových souvislostí. Směr, který se dotýká 19. století a předchází romantismu, se nazývá klasicismus. Vychází z antického ideálu, tím pádem jsou pro tento směr stěžejní ideály harmonie, pravdy a krásy.³⁸ Po klasicismu následuje romantismus, trvající do poloviny 19. století. Typický je pro něj důraz na citovost, fantazii a obraznost, jež převládají nad rozumem.

Romantickým motivem je obvykle konflikt mezi jedincem a společností nebo také konflikt v nitru hlavních postav.³⁹ Romantismus výrazně čerpá z gotiky.⁴⁰ V romantismu se „projevuje obliba dávnověku, přírody, záliba v mimořádných okolnostech lidského života, důraz na fantazii, tajemnost, osudovost i hrůznost, vypjatý individualismus a subjektivismus.“⁴¹

Umění od 19. století už nevládne jednotný směr, protože vstupuje do moderní etapy. Umění upouští od dosavadních pravidel a více se poddává rychlému rytmu druhé poloviny 19. století.

³⁶ MARTÍNKOVÁ, Věra. *Teorie literatury netradičně*. Praha: Trizonia, 1995. 343 stran. ISBN 80-85573-61., s. 189

³⁷ Tamtéž, s. 242

³⁸ Tamtéž, s. 333

³⁹ Tamtéž, s. 335

⁴⁰ Tamtéž, s. 327

⁴¹ Tamtéž, s. 335

Reaguje na nové způsoby myšlení, politické i vědecké novinky.⁴² „Zrychluje se život, prudce se rozvíjí věda, technika i společnost.“⁴³ Literatura druhé poloviny 19. století se poté odchyluje od romantismu, rozmáhá se hlavně realismus. Spolu s (kritickým) realismem vládne literatuře i naturalismus.

⁴² Tamtéž, s. 337

⁴³ Tamtéž, s. 337

Historický kontext

19. století je v mnoha různých oblastech stoletím změn. V Evropě se vede řada válek i revolucí, ale také se vynalézají stroje, bez kterých už si neumíme představit běžný život. Nastupuje tovární výroba, zejména v textilním průmyslu, který zvolna opouští manufaktury.⁴⁴ Eliášem Howem a Isaacem Singerem je objeven šicí stroj, který spouští sériovou textilní výrobu.⁴⁵ „Móda se proměnila v empirický styl – „je odvozen od francouzského slova empire (císařství)“ (Lněničková, 1995, s. 4), sloh empír se rozšířil zejména v architektuře a designu oblečení, ale i v architektuře. Nastoupila móda obleků, tzv. anglických pánů, jednoduchá silueta dámských šatů.“⁴⁶

Mezi další objevy patří plynové osvětlení, éra se tak dá nazvat stoletím elektřiny. Už v osmdesátých letech vznikají vodní i parní turbíny, schopny výroby elektřiny.⁴⁷ „Pokusy s elektřinou prokázaly, že mnohé látky jejím působením mění své fyzikální i chemické vlastnosti a daly tak vzniknout **novým technologiím**.“⁴⁸ Vznikají třeba i elektrické zubní vrtačky nebo rentgen, který je objeven v 90. letech. Elektrotechnický průmysl se velmi rozvíjí, což je patrné i z vynálezu prvních elektrických tramvají, které začínají jezdit ve velkých evropských městech.⁴⁹ Rozvíjí se i strojírenský průmysl, v podobě rychlého růstu železničních tratí. Ve dvacátých letech 19. století je vynalezena fotografie a ve čtyřicátých letech poštovní známka. Co se komunikačních technologií týče, v Americe je v 70. letech objeven první telefon.⁵⁰ V roce 1878 vynalézá Edison přístroj schopný nahrávat i reprodukovat zvuk. Principy nahrávání a ukládání zvuku jsou ke konci století už velmi dobře známé.

Rozvíjí se také chemické odvětví, v 90. letech začíná výroba umělého hedvábí, rozšiřuje se i výroba umělých hmot. Oblast jaderné fyziky zase značně ovlivňuje objev radia z roku 1898 učiněn Marií Curie-Sklodowskou.⁵¹

⁴⁴ PIELESZOVÁ, Krystyna Monteux. *Objevitelé a vynálezci. Tvorba dětí na 1. stupni ZŠ inspirovaná učivem vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět*. Brno, 2018. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy. s. 40

⁴⁵ BĚLINA, Pavel a kolektiv autorů. *Dějiny evropské civilizace II*. Praha; Litomyšl: Paseka, 1995. 317 stran. ISBN 80-7185-011, s. 115

⁴⁶ PIELESZOVÁ, Krystyna Monteux. *Objevitelé a vynálezci. Tvorba dětí na 1. stupni ZŠ inspirovaná učivem vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět*. Brno, 2018. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy. s. 40

⁴⁷ BĚLINA, Pavel a kolektiv autorů. *Dějiny evropské civilizace II*. Praha; Litomyšl: Paseka, 1995. 317 stran. ISBN 80-7185-011, s. 138

⁴⁸ Tamtéž, s. 141

⁴⁹ Tamtéž, s. 139

⁵⁰ Tamtéž, s. 140

⁵¹ Tamtéž, s. 118

Modernizace se ovšem v 19. století netýká jen vědy a techniky, objevuje se i nový požadavek na tzv. „sebeurčení národů, formulovaný v letech 1848 až 1849. Důležitým předpokladem moderního národního cítění se stala existence umělecké, vědecké a právnícko-politické literatury v národním jazyce.“⁵²

V oblasti filosofie a přístupu k životu, ke společnosti, k přirozenému i nadpřirozenému jsou v 19. století známé tři hlavní postoje. Prvním je konzervatismus, čerpající z tradičních křesťanských hodnot.⁵³ Druhým proudem je liberalismus, stojící na úctě k životu, k přirozeným právům člověka a občana.⁵⁴ Třetím směrem je radikalismus, který se v 19. století zabýval snahou nastolit všeobecnou spravedlnost a blahobyť. „Radikálové využívali občanských svobod, zejména svobody projevu a shromažďovací, usilovali však navíc o neomezené volební právo a o přímou demokracii.“⁵⁵

Literatuře vládl v první polovině 19. století romantismus, který se v té druhé roztříštil na různé přístupy. Filosofii ovládl pozitivismus, vycházející z Augusta Comta, Charlese Darwina a Herberta Spencera. Augustovo dílo Kurs pozitivní filosofie je založeno na přístupu, který „vylučuje jako fakt cokoli, co nemá smyslový základ.“⁵⁶ „Společenské (duchovní) vědy se měly stát vědeckými, objektivními tím, že se zřeknou subjektivního momentu či intuice a svoje metody podřídí postupům přírodních věd.“⁵⁷

⁵² Tamtéž, s. 118

⁵³ Tamtéž, s. 114

⁵⁴ Tamtéž, s. 116

⁵⁵ Tamtéž, s. 117

⁵⁶ Tamtéž, s. 133

⁵⁷ Tamtéž, s. 134

Darwinova evoluční teorie

Pro kontext upírské literatury a zejména posunu v případě vyobrazení upírů v Drákulovi je důležitá evoluční teorie, jejíž autorem je Charles Darwin. Poprvé byla vyslovena v roce 1859, kdy Darwin vydává svoji knihu *O původu druhů*.⁵⁸

V roce 1863 píše Thomas Huxley knihu *Místo člověka v přírodě*, která darwinovským způsobem označuje člověka jako bytost, která se vyvinula z jiných živočichů. Tato teorie se jinak nazývá evoluční a původ člověka nachází v opičích (zvířecích) organismech.⁵⁹ „Na počátku třetihor existovali tzv. ‘praprimáti’. Na ně vývojově navázali skuteční primáti (‘poloopice’) a primáti vyšší (‘opice’).“⁶⁰ Právě z těch se v době před 25 miliony let vyvinula čeleď Hominoidů, z které vzešel i člověk.⁶¹ Významná je Darwinova myšlenka, že v přírodě vždy přežívá nejsilnější a nejdravější druh. Jedná se o vývoj od nejjednodušších organismů po nejsložitější.⁶²

Na Darwinovu teorii navazuje myšlenkový proud s názvem evolucionismus, který rozvíjí jeho postoje. „V širším slova smyslu je evolucionismus názor, že realita i každá její součást se vyvíjejí, podléhají evoluci.“⁶³

⁵⁸ Příspěvatelé Wikipedie (2005). *Evoluce*. [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Evoluce&oldid=23424377>. [citováno 2023-12-3]

⁵⁹ BĚLINA, Pavel a kolektiv autorů. *Dějiny evropské civilizace II*. Praha; Litomyšl: Paseka, 1995. 317 stran. ISBN 80-7185-011, s. 138

⁶⁰ NĚMEC, Václav. *Vznik a vývoj člověka a lidské společnosti [online]*. Praha: Studio SCHNEIDER & Jakub Oubrecht. 1997 – 2023. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/vznik-a-vyvoj-cloveka-a-lidske-spolecnosti/> [citováno 2023-12-3]

⁶¹ Tamtéž

⁶² SEDLÁČKOVÁ, Taťána. *Vývoj evolučních teorií a jejich vliv na environmentální myšlení*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra environmentálních studií. s. 24

⁶³ Příspěvatelé Wikipedie (2007). *Evolucionismus*. [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Evolucionismus&oldid=21831446>. [citováno 2023-12-3]

Porovnání textů

5.1 Zvířecí rysy

Postava upíra je ve třech zmiňovaných dílech pokaždé popsána trochu jinak, zejména hrabě Drákula se od svých předchůdců, lorda Ruthvena a Carmilly, výrazně liší. S tím souvisí již zmiňovaná Darwinova evoluční teorie, která postavu Drákuly zásadně ovlivnila. Tato teorie byla postavena na několika principech, z nichž jedním byla nahodilost přírodních procesů, díky které mohli vznikat úplně nové živočichové. Za tvorbu nových druhů tedy zodpovídaly náhodné procesy vytvářející nové formy, které byly sice složité, ale funkční. „Něméně, gotika Fin de siècle si představovala cosi strašnějšího. V dějích paralelních vývoju i nelidských stvoření, figuruje náhodně fungující příroda jako příliš nápaditá, příliš plodná. Je možná jakákoli příměs rozmanitých rysů, takže i velice složitá těla [...] jsou odporná.“⁶⁴ (Fin de siècle je éra ovlivňující mimo jiné i literaturu posledních dvaceti let 19. století, což je období, do kterého právě spadá Stokerův román Drákula.⁶⁵)

Prvním rozebíraným dílem v této práci je povídka Upír, ve které je antagonistou lord Ruthven. Je vylíčen jako vážený člen společnosti, u žen oblíbený.⁶⁶ V jedné části povídky je také zmíněno, že má pozoruhodně velkou sílu. „Pak cítil, že ho popadl někdo, kdo zřejmě měl nadlidskou sílu. Rozhodl se, že prodá svůj život co nejdražze, a bojoval, leč marně, nohy mu uklouzly a on byl nesmírně prudce sražen na zem.“⁶⁷

Lord Ruthven ale rozhodně nikde není popsán jako někdo odpudivý či dokonce odporný. Také není nikdo zmíněno, že by jeho rysy snad byly zvířecí. Ve svém příteli, Aubrey, ovšem budí strach a později i odpor, ale to až v momentu, kdy Aubrey zjišťuje, co je lord zač a co provádí ženám. „Tu náhle ucítil něčí dotyk na paži a hlas, který tak dobře znal, mu zašeptal do ucha: ‘Pamatuj na svou přísahu!’ Stěží se dokázal ohlédnout, obává se, že uvidí strašidlo, když tu nedaleko spatřil touž postavu, která upoutala jeho pozornost při prvním vstupu do tohoto sálu.“⁶⁸ Aubrey má oprávněný

⁶⁴ HURLEY, Kelly. *The Gothic Body. Sexuality, materialism, and degeneration at the fin de siècle*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 203 stran. ISBN 0-521-55259-1. s. 90. „Fin-de-siècle Gothic, however, envisioned something rather more terrible. In its plots of both parallel evolutions and abhuman becomings, a randomly-working Nature is figured as too imaginative, too prolific. Any admixture of diverse morphic traits is possible, so that even highly complex bodies, ingeniously specialized for their environment [...] are abominable.“

⁶⁵ Příspěvatelé Wikipedie (2015). *Fin de siècle [online]*. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Fin_de_si%C3%A8cle&oldid=22818889 [citováno 2023-12-3]

⁶⁶ KARNECKÁ, Soňa; KORBAŘ, Tomáš; PETRÁŠ, Josef. *Upíří hody: [4 povídky]*. Praha: Ivo Železný, 1992. 62 stran. Rodokaps. ISBN 80-7116-101-2. s. 4

⁶⁷ Tamtéž, s. 8

⁶⁸ Tamtéž, s. 12

strach o svoji sestru a tím pádem i strach i z lorda Ruthvena, nedá se ale říct, že by byl znechucen jeho vzezřením. Evoluční teorie je v první čtvrtině 19. století dosud neznámá a tak jí dílo pochopitelně být ovlivněno ani nemůže.

Druhým dílem je *Carmilla*, upířská povídka vycházející v 70. letech 19. století. *Carmilla* je upírkou a je popisována jako krásná mladá slečna, která navíc umí působit velmi něžně. Její postava, hlas, tvář i způsoby jsou ostatními postavami povídky hodnoceny jako okouzující. „Jak se vám líbí náš host?“ zeptala jsem se hned, jak madam vešla, „Řeknete mi o ní všechno?“. „Moc se mi líbí,“ odpověděla madam, „skoro si myslím, že je nejhezčí bytost, jakou jsem kdy viděla, zhruba vašeho věku, a tak jemná a milá.“ „Je absolutně nádherná,“ vstoupila slečna, která v tu chvíli nakoukala do pokoje cizinky. „A má tak roztomilý hlas!“ dodala madam Perrodon.⁶⁹ I Laura, Carmillina přítelkyně a přitom jedna z obětí, považuje Carmillu za překrásnou, její vzhled ničím odpudivý není. Sice se umí proměnit v černou kočku, ale ve své „lidské“ podobě zvířecí rysy nemá. Tím se opět, stejně jako lord Ruthven, liší od svého nástupce *Draculy*.

Když se *Carmilla* s Laurou seznámí, Laura z ní má trochu strach, zejména z projevů náklonnosti, kterými Lauru většinou zaskočí. Navíc má *Carmilla*, stejně jako lord Ruthven, obrovskou sílu. Odpor v Lauře budí až ve chvíli, kdy je všem jasné, že je upírkou a je zabita ve své hrobce, přičemž se svíjí jako pravý netvor. Na konci textu ale Laura uvádí, že stejně jako na její nestvůrnost, není schopná zapomenout ani na její půvab.

Hrabě *Drákula* se od svých literárních předchůdců 19. století výrazně odlišuje právě tím, že jeho postava je protkána zvířecími prvky. Jeho zjev i chování po celou dobu příběhu budí odpor a často je označen za ohavného. Stejně jako ostatní upíři, kteří se v románu vyskytují, tzn. *Drákulovy* tři společnice a *Lucy*. Když se *Jonathan* na *Drákulově* hradě setkává s *Drákulovými* společnicemi, je omámen a zároveň znechucen upírkou, která se nad ním sklání, aby ho mohla vysát. Upírka pro *Jonathan*a sice je vzrušující a smyslná, ale paradoxně i velmi odpudivá, když se k němu s ústy plnými slin sklání, aby ochutnala jeho krev. Její touha po *Jonathanovi* působí živočišným dojmem, což je prvek, který *Carmillina* láska k Lauře postrádá.

V příběhu v tu chvíli vtrhne do pokoje hrabě a upírkám předhodí k jídlu dosud živé dítě, kolem kte-

⁶⁹ LE FANU, Joseph Sheridan. *Carmilla*. NY: Syracuse University Press, 2013. 196 stran. ISBN 978-0-8156-5204-5, s. 23 „How do you like our guest?“ I asked, as soon as Madame entered. „Tell me all about her?“ „I like her extremely,“ answered Madame, „she is, I almost think, the prettiest creature I ever saw; about your age, and so gentle and nice.“ „She is absolutely beautiful,“ threw in Mademoiselle, who had peeped for a moment into the stranger’s room. „And such a sweet voice!“ added Madame Perrodon.“

rého se všechny tři hladově shromáždí, což ve čtenáři evokuje smečku šelem.⁷⁰ Jinou ženskou postavou, která je upírem a působí dojmem šelmy, je Draculou proměněná Lucy. „Když nás Lucy spatřila – nazývám to zjevení, které stálo před námi, Lucy, protože vypadalo jako ona -, trhla sebou a zavrčela zlostně jako kočka, kterou nečekaně něco překvapilo; pak zamířily její oči na nás.“⁷¹

Hlavní upířskou postavou románu je ale samozřejmě hrabě Drákula. V knize je mnohokrát popisován jako ohavná, odporná, své okolí znechucující bytost. Navíc jsou několikrát zmíněny i jeho zvířecí rysy, které odhalují, jak silně byla společnost ovlivněna, toho času již veřejně vyslovenou, evoluční teorií. Lidé rázem ví, že vzešli ze zvířat a jejich prvky dosud obsahují.

Na začátku knihy Jonathan pobývá na Drákulově hradě a uvědomuje si, jak mu hrabě svým zjevem připomíná krutého dravce.⁷² Ačkoli zatím o jeho osobě ani plánech nic neví, popisuje Drákulovu blízkost tímto způsobem: „Když se nade mnou naklonil a rukama se mě dotkl, nemohl jsem se ubránit zachvění. Nevím, snad mu páchlo z úst, ale mě se zmocnil hrozný pocit hnusu a přes všechno úsilí jsem ho nedokázal skrýt. Hrabě si toho zřejmě povšiml, stáhl se zpět a s odporným úšklebkem, který mu ještě víc než předtím odhalil přečnávající zuby, usedl zpět na své místo vedle krbu.“⁷³ Jonathanovi postupně dochází, že s hrabětem je něco v nepořádku a při průzkumu hradu ho najde spočívát v rakvi, což je výjev, ze kterého se mu zvedne žaludek. Jonathan popisuje, jak hrabě vypadá, když odpočívá ve své rakvi – působí mnohem mladší a na rtech má čerstvou krev. „Jeho celá odporná bytost jako by prostě byla přesycena krví; ležel tam jako hnusná pijavice, unavená, protože se přejedla.“⁷⁴

Jiný okamžik, kdy hrabě Drákula budí odpor, nastává v Londýně, kdy se jde Van Helsing se svými pomocníky podívat po Drákulovi do jeho kaple. Doktor Seward popisuje Drákulovo útočiště tímto způsobem: „Zatuchlý vzduch čpěl pachem hlíny, prosyceným smrdutými výpary. Jak jen vystihnout ten zápach? Nebyl to jen puch složený ze všech lidských chorob, ostře a pronikavě páchnoucí krví, ale snad jako by tu hnila hniloba sama. Fuj!“⁷⁵

Ani samy postavy románu si často nejsou jisté, zda mají Drákulu považovat za zvíře nebo za člověka. Například Mina Drákulu zdálky spatří stát za Lucy na útesu ve Whitby a rozhodně si není

⁷⁰ STOKER, Bram. *Dracula*. Překlad Tomáš Korbař. Praha: Argo, 2018. 398 stran. ISBN 978-80-257-2470-5., s. 44

⁷¹ Tamtéž, s. 206

⁷² Tamtéž, s. 24

⁷³ Tamtéž, s. 24

⁷⁴ Tamtéž, s. 55

⁷⁵ Tamtéž, s. 244

jistá, co je ten dlouhý stín vlastně zač.⁷⁶ Naopak jindy se v úvahách protagonistů objevují jiné náhledy na Drákulovu totožnost: „Člověk by vlastně měl mít soucit s někým tak pronásledovaným, jako je hrabě. Jenže on není člověk, ba ani zvíře!“⁷⁷ Takhle přemýšlí doktor Seward poté, co si uvědomí, co všechno Drákula způsobil půvabně slečně Lucy a že soucit si nezaslouží.

Drákula se sám umí, stejně jako Carmilla, proměnit ve zvíře, konkrétně v netopýra nebo v černého psa. Zároveň je schopen zvířata ovládat, poslouchají ho vlci i krysy, které pak využívá ke svým účelům. Nicméně i v 'lidské' podobě mu zvířecí rysy zůstávají. V knize jsou zejména jeho ústa popisována jako zvířecí, jeho zuby jsou jako zuby šelmy a nos má jako dravý pták.⁷⁸ Také lidé občas nacházejí mrtvolu člověka nebo zvířete, která jako by byla rozsápána nějakým divokým zvířetem.⁷⁹ To, že si lidé myslí, že se na oběť vrhlo divoké zvíře, přestože čtenáři je jasné, že to byl upír, ještě umocňuje dojem, že Drákula je spíše zvířetem než člověkem.

Hrabě Drákula je tak srozumitelný v kontextu éry Fin de siècle, kdy „[g]otické tělo jakoby v sobě, v těle i v mysli, obsahovalo malé kousky a stopy jiných zvířat.“⁸⁰ Tento motiv evoluce (zvířat v lidech) ani v Carmille či Upírovi není naznačen.

5.2 Smrt upírek

K dalšímu porovnání děl jsem vybrala okamžik zániku Carmilly v její rakvi, který je srovnatelný se zánikem Lucy, která taktéž zemře v rakvi. Jedná se o smrt dvou upírek a i na ni se dá nastínit literární posun, protože případ Lucy je popsán mnohem detailnějším a naturalističtější způsobem.

Laura je přítomna, když je v hrobce Carmilla zabita, zatímco odpočívá v rakvi. Kupodivu z ní není cítit žádná hniloba, na druhou stranu ale celá plave v krvi. S nabytou jistotou, že jde o upíra, je její srdce probito kulem a Carmilla vydá výkřik, který by podle Laury, vypravěčky příběhu, mohl dost dobře patřit umírajícímu člověku.

Tato scéna tvoří kontrast k případu Lucy, na které v její upírí podobě skoro nic lidského nezůstává, a když je zabita stejně jako Carmilla, „z rozevřených rudých rtů se vydal odporný skřek, až

⁷⁶ Tamtéž, s. 93

⁷⁷ Tamtéž, s. 223

⁷⁸ Tamtéž, s. 168, 169, 273

⁷⁹ Tamtéž, s. 336, 337

⁸⁰ HURLEY, Kelly. *The Gothic Body. Sexuality, materialism, and degeneration at the fin de siècle*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 203 stran. ISBN 0-521-55259-1. s. 64 „The Gothic body as it were, in both body and mind, it contains little bits and traces of other animals . . .“

nám ztuhla krev v žilách.“⁸¹

5.3 Vztahy

Další odlišností textů, na kterou se lze zaměřit, je budování vztahů upírů s lidmi. Opět se Drákula od svých dvou předchůdců výrazněji odlišuje.

Upír Ruthven je na svých cestách skoro celou dobu doprovázen mladíkem Aubreyem a dá se hovořit o tom, že mezi nimi vzniká určité přátelství, které chvíli trvá a pak končí, když se Aubrey dovědí, že Ruthven je upír. Ale až do konce povídky už mezi nimi přetrvává osobní pouto.

Carmilla na rozdíl od Ruthvena po blízkosti druhé osoby vysloveně touží a s Laurou rozhodně navazuje blízké přátelství, které Laura opětuje. Carmilliny pocity vůči Lauře jsou navíc ještě trochu jiné než výhradně přátelské. Ani Carmilla a ani Laura si nechtějí připadat osamělé, což jedna bez druhé jsou. Carmilla vzhledem ke svému osudu do jisté míry ovšem osamělá samozřejmě zůstává pořád. Každopádně Lauřina přítomnost a láska je pro ni důležitá, což se Lauře nebojí dávat najevo. Lauru její láskyplné projevy místy děsí a uvádí do rozpaků, protože si není jistá, jak a jestli je opětovat. Přesto má Carmillu ráda, za její přítomnost je vděčná a když bez vysvětlení mizí z jejich domu, má o ni strach.

Zcela jiná je situace s Drákulou, který přátelské vztahy nevyhledává a nenavazuje. Na začátku románu je u něj na návštěvě Jonathan, kterého ovšem Drákula potřebuje jen k tomu, aby od něj získal informace potřebné pro své plány v Londýně. Sice ho zachrání před upírkami, ale rozhodně se nedá mluvit o tom, že by mezi Drákulou a Jonathanem vzniklo nějaké přátelství nebo hlubší vztah. Od první chvíle Drákula v Jonathanovi budí jen děs a odpor. Drákula však po žádné blízkosti s lidmi netouží, i lidé v kraji se ho bojí a Drákula je pouze využívá pro svoji obživu.

Stejně je to se všemi ostatními lidmi, kteří se v příběhu vykytují. Žádný z nich s upírem nenaváže žádné citové pouto. Naopak, když Arthur a ostatní, vidí Lucy jako upírku, všechny city, které k ní chovali za jejího života, jsou v nenávratnu. Sama Lucy už v sobě také žádné city nechová, vrhá se po svých starých přátelích v touze je usmrtit.

V první části příběhu je Jonathan svědkem toho, jak jedna z manželek Drákulovi vytkne, že není schopen lásky a on jí odpovídá, že sama z minulosti dobře ví, že milovat umí.⁸² Teď však vkládá svoji energii do rozsévání vampyrismu v zámoří a na poutech s lidmi, mu na rozdíl od jeho literárních předchůdců, nezáleží.

⁸¹ STOKER, Bram. *Dracula*. Překlad Tomáš Korbař. Praha: Argo, 2018. 398 stran. ISBN 978-80-257-2470-5., s. 211

⁸² Tamtéž, s. 44

5.4 Aristokratická společnost

Lord Ruthven je příslušníkem šlechty, do společnosti je i často zván.

„Nina Auerbachová rozvíjí teorii, že upír je odrazem své doby.“⁸³ Na začátku 19. století pocházejí čtenáři literatury z vyšších kruhů, proto je i upír aristokratem. Tím pádem pochází upír, o němž se předávají zvěsti lidovou slovesností, také z lidu.⁸⁴

Carmilla má, stejně jako lord Ruthven, aristokratický původ a v některých částech příběhu se se svojí matkou pohybuje ve společnosti. Její původ je vznešený, pochází z vysoce postavené rodiny. Tím pádem je zvyklá do společnosti chodit a být přirozenou součástí aristokratických setkání.

Drákula do společnosti zván není, lidé se ho bojí. Vystává tedy otázka, jakým způsobem postava Dráculy odráží tehdejší společnost. Odpověď lze opět hledat v nástupu evoluční teorie, jak jsem již rozebrala na začátku této kapitoly. Také se ke konci 19. století rozvíjí technika, což může souviset s tím, jak pragmaticky vůči svému okolí Drákula vystupuje.⁸⁵ Tím pádem, stejně jako Ruthven s Carmillou, odráží společnost své doby.

5.5 Ostrov doktora Moreaua

Pro dokreslení kontextu je důležitá kniha, která také vyšla na konci 19. století a nese název Ostrov doktora Moreaua. Jejím autorem je Herbert George Wells. Byla publikována v roce 1896, tedy o pouhý rok dříve než Drákula. Byla reakcí na tehdejší evropskou společnost, která žila v obavách z úpadku lidské rasy. V knize jsou mimo jiné probírané třeba i pokusy na živých zvířatech za účelem rozvoje vědy, které nebyly ničím výjimečným.

Děj knihy pojednává o muži, který ztroskotá v moři a dostává se na ostrov, kde žije jistý doktor jménem Moreau, jenž provádí pokusy na zvířatech, ve snaze přiblížit je lidem. „Jde o 'bestiální lidi', neúspěšné výsledky vivisekčních pokusů, během kterých se doktor Moreau pokoušel proměnit zvířata v lidi.“ I Drákula je do jisté míry zvíře, které se člověku jen podobá, což je hlavní rys, kterým se od předešlých literárních upírů liší.

5.6 Sexualita

V 19. století bylo na ženské tělo pohlíženo dvěma hlavními způsoby, buď bylo vnímáno fyzicky,

⁸³ POSPÍŠILOVÁ, Magda. *Postava upíra v literatuře do konce 19. století*. Brno, 2016. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. s. 56

⁸⁴ Tamtéž, s. 56

⁸⁵ Tamtéž, s. 57

přeneseně jako 'pohlaví' a nebo naopak jako vzdáleno jakékoli tělesnosti.⁸⁶ Ženy tím pádem byly vnímány jako chtivé, démonické nebo jako svaté a andělské. Jinými slovy byly buď bestii, nebo anděly.⁸⁷

Dalším motivem je skutečnost, že místem, na které upíři útočí, je krk. Nejedná se o náhodně zvolenou část těla, protože upír by mohl volit i jiná a lépe dostupná místa. Krk je ovšem jednou z erotogenních oblastí. Tento fakt dodává upířím útokům sexuální rozměr.⁸⁸ Tím pádem lze na upíří útok pohlížet jako na ženin první pohlavní styk, Krev symbolizuje panenskou krev a kousnutí nenávratný vstup ženy do sexuality. „Prvním stykem se dívka mění v ženu, jež podle křesťanských i pohanských tradic již nikdy nebude 'čistá'.“⁸⁹ Stane se upírkou.

Pro viktoriánskou dobu je typické potlačování tužeb a vášní sexuální povahy, mezi jedinci opačného a samozřejmě i stejného pohlaví.⁹⁰ Viktoriánská touha je tedy typická rozpolceností mezi tím, co by člověk chtěl a co by mohl.⁹¹ Faktem ale zůstává, že správná viktoriánská žena by neměla mít sexuální touhu vůbec žádnou.⁹²

V povídce *Upír* jsou ženy pouhými oběťmi Lorda Ruthvena, jejich sexualita nijak popsána není. V *Carmille* už je kladen na ženskou sexualitu mnohem větší důraz, protože třeba *Carmillina* náklonnost k Lauře má nesporně milostný charakter. *Laura* je naopak typicky zmítána mezi svojí touhou a faktem, že jako správná viktoriánská dívka nedává svým vášním průchod. V *Drákulovi* jsou potom jeho manželky, stejně jako *Lucy*, popsány jako živočišná stvoření žíznící po krvi, zatímco lidské ženy románu jsou jejich pravým opakem. Z tohoto porovnání je jasné, že společnost 19. století na ženy skutečně nahlížela buď jako na bestie nebo jako na anděly.

5.7 Drákulův čtenářský úspěch

Čtenářský úspěch románu pramení z Drákulovy bestiality, kterou předešlí upíři postrádali. Postava Dráculy odráží obavy společnosti konce 19. století, kdy si lidé v důsledku evoluční teorie

⁸⁶ HURLEY, Kelly. *The Gothic Body. Sexuality, materialism, and degeneration at the fin de siècle*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 203 stran. ISBN 0-521-55259-1. s. 121

⁸⁷ Tamtéž, s. 122

⁸⁸ POSPÍŠILOVÁ, Magda. *Postava upíra v literatuře do konce 19. století*. Brno, 2016. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. s. 24

⁸⁹ JENIŠOVÁ, Zdeňka. *Postava hraběte Draculy v literatuře a ve filmu*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy. s. 86

⁹⁰ POSPÍŠILOVÁ, Magda. *Postava upíra v literatuře do konce 19. století*. Brno, 2016. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. s. 16

⁹¹ Tamtéž, s. 40

⁹² Tamtéž, s. 41

začali intenzivněji uvědomovat svoji animálnost. Čtenáři si svoji zvířecí součást uvědomují stále a proto jim Drákula zůstává blízký.

Dalším důvodem úspěchu knihy může být skutečnost, že Drákula je antihrdinou koloniální epochy, která probíhala i v 19. století. „V obecné rovině představuje kolonialismus rozšiřování svrchovanosti jednoho národa nad územím a lidem národa jiného.⁹³ Drákula přichází do Anglie s cílem ji 'kolonizovat', v tomto případě nakazit vampyrismem a podrobit si ji, což je opakem skutečné kolonizace, během které Evropané kolonizovali Afriku.

⁹³ NĚMEC, Jaromír (2014). *Kolonialismus v Africe [online]*. Afrikaonline.cz: Stránky věnované Africe. Dostupné z: <https://www.afrikaonline.cz/kolonialismus-v-africe/> [citováno 2023-12-26]

6 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na porovnání významných děl upírské literatury 19. století. Rozebrala jsem momenty, díky kterým je Drákula tak čtenářsky úspěšným dílem. Oblibu nachází u čtenářů zejména díky tomu, že odráží nálady své doby, na které měly velký vliv tehdy nové evoluční teorie. Lidé si díky nim uvědomili svoji animální složku, kterou má postava Drákuly velmi výraznou. Dvě upírské povídky, Upír a Carmilla, jsou si v mnohém podobné, ale Drákula se od nich výrazně odlišuje, což jistě také souvisí s jeho úspěchem.

7 Seznam použité literatury

- Bible pro pathfindery*. Praha: Klub Pathfinder, 2009. 1239 s. ISBN 978-80-87287-12-5.
- BERESFORD, Mathew. *From demons to Dracula: the creation of the modern vampire myth* [online]. London: Reaktion Books, 2008. 240 s. ISBN: 978 1 86189 403 8.
- BĚLINA, Pavel a kolektiv autorů. *Dějiny evropské civilizace II*. Praha; Litomyšl: Paseka, 1995. 317 stran. ISBN 80-7185-011.
- HURLEY, Kelly. *THE GOTHIC BODY - Sexuality; materialism, and degeneration at the fin de siecle*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 203 stran. ISBN 0-521-55259-1.
- JENIŠOVÁ, Zdeňka. *Postava hraběte Draculy v literatuře a ve filmu*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy.
- KARNECKÁ, Soňa; KORBAŘ, Tomáš; PETRÁŠ, Josef. *Upíří hody: [4 povídky]*. Praha: Ivo Železný, 1992. 62 stran. Rodokaps. ISBN 80-7116-101-2.
- LE FANU, Joseph Sheridan. *Carmilla*. NY: Syracuse University Press, 2013. 196 stran. ISBN 978-0-8156-5204-5.
- MARTÍNKOVÁ, Věra. *Teorie literatury netradičně*. Praha: Trizonia, 1995. 343 stran. ISBN 80-85573-61.
- NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. (1996). "Nečistí zemřelí" v posmrtných a pohřebních obřadech českého lidu. *Český Lid*, [online]. Institute of Ethnology, Czech Academic of Sciences, 1996, vol. 83, no. 1, s. 21–31. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42639494>.
- NĚMEC, Jaromír (2014). *Kolonialismus v Africe [online]*. Afrikaonline.cz: Stránky věnované Africe. Dostupné z: <https://www.afrikaonline.cz/kolonialismus-v-africe/>
- NĚMEC, Václav. *Vznik a vývoj člověka a lidské společnosti [online]*. Praha: Studio SCHNEIDER & Jakub Oubrecht. 1997 – 2023. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/vznik-a-vyvoj-cloveka-a-lidske-spolecnosti/>
- PIELESZOVÁ, Krystyna Monteux. *Objevitelé a vynálezci. Tvorba dětí na 1. stupni ZŠ inspirovaná učivem vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět*. Brno, 2018. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy.
- POSPÍŠILOVÁ, Magda. *Postava upíra v literatuře do konce 19. století*. Brno, 2016. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví.
- Prispěvatelé Wikipedie (2005). *Evoluce* [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Dostupné z:

<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Evolve&oldid=23424377>.

Přispěvatelé Wikipedie (2007). *Evolucionismus* [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. [citováno 2023-12-3] Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Evolutionismus&oldid=21831446>

Přispěvatelé Wikipedie (2015). *Fin de siècle* [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. [citováno 2023-12-3] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Fin_de_si%C3%A8cle&oldid=22818889

Přispěvatelé Wikipedie (2008). *John Polidori*. [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=John_Polidori&oldid=23200314>

Přispěvatelé Wikipedie (2008). *Joseph Sheridan Le Fanu* [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Joseph_Sheridan_Le_Fanu&oldid=21968564

SEDLÁČKOVÁ, Taťána. *Vývoj evolučních teorií a jejich vliv na environmentální myšlení*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra environmentálních studií.

STOKER, Bram. *Dracula*. Překlad Tomáš Korbař. Praha: Argo, 2018. 398 stran. ISBN 978-80-257-2470-5.

TÉRA, Michal. MAIELLO, Giuseppe. Vampyrismus v kulturních dějinách Evropy. *Český lid*. [online]. Institute of Ethnology, Czech Academic of Sciences, 2006, vol. 91, no. 4 (2004), s. 341-350. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42640003>.